

HANNAH ARENDT

Hannah Arendt, Nemčija, Luksemburg in Francija, 113 min, 2012

Režija: Margarethe von Trotta

Scenarij: Margarethe von Trotta in Pamela Katz

Fotografija: Caroline Champetier

Montaža: Bettina Böhler

Snemalec: Jean-François Roqueplo

Igrajo: Barbara Sukowa, Janet McTeer, Klaus Pohl, Nicholas Woodeson, Axel Milberg, Julia Jentsch, Megan Gay

Glasba: André Mergenthaler

Scenografija: Volker Schäfer

Kostumografija: Frauke Firl

Maska: Ziv Katanov in Maria Torfeld

Producenta: Bettina Brokemper in Johannes Rexin

Produkcijška hiša: Heimatfilm

Mednarodna distribucija: Zeitgeist Films

KRATKA VSEBINA

Buenos Aires, konec šestdesetih let: skupina agentov izraelske obveščevalne agencije Mosad neke noči z roba pločnika zagradi Adolfa Eichmanna, nekdanjega poveljnika v nacistični Nemčiji, zdaj pa prebežnika v Argentini. Novica o komandirjevem prijemu pripotuje do New Yorka, kjer že dve desetletji prebiva v Hannovru rojena židinja Hannah Arendt, politična filozofinja ter ena vidnejših intelektualnih figur svojega časa. Arendt – sicer priljubljena profesorica na newyorški fakulteti The New School – se na lastno pobudo odloči za novinarski obisk nacistovega sojenja v Jeruzalemu, o katerem bo v ciklu težko pričakovanih člankov poročala tudi za revijo *New Yorker*. Vendar avtoričine kontroverzne teze – ki jih Arendt kmalu objavi še v razširjeni knjižni obliki – naletijo na buren, ničkaj prijeten odziv. Židovski rojaki ter (pretežno moški) publicisti Arendtovo napadejo zaradi bojda prenežne, celo opravičevalske obravnave nacistične, zaradi svoje – danes sicer slavne in priznane – postavke o »**banalnosti zla**« pa se mora pisateljica soočiti tudi z izgubo nekaj najbližjih prijateljev ter dolgoletnih zaupnikov.

TEME V FILMU

Druga svetovna vojna in holokavst: pregon ter sistematično iztrebljanje evropskih Židov; množične emigracije v varnejše zahodne dežele, denimo pobeg Hannah Arendt iz Berlina v – takrat še zavezniški – Pariz, nato Portugalsko, kasneje pa v Združene države Amerike; diasporične skupnosti židov v tujini, na primer v New Yorku; povojno sojenje nemškimi nacističnim zločincem, zlasti v sklopu zloglasnih Nürnberških procesov.

Kakšno vlogo v zgodovinskem filmu *Hannah Arendt* zavzema vojna? Smo v filmu kdaj soočeni s samo grozoto druge svetovne vojne ali v resnici ves čas spremljamo le njene posledice? (Medvojna leta, četudi se okrog njih vrti vsa pripoved, v filmu ostanejo odstotna: Arendt na življenjski poti spremljamo tako pred kot tudi po svetovni vojni, vendar pa je dogajanje med leti 1939 in 1945 zamolčano, kot temna, nepredstavljiva epizoda človeške zgodovine, ki jo je prestrašotno sploh prikazati.)

Položaj žensk, zlasti ženskih intelektualk, v povojnem akademskem svetu: reprezentacija ženskih likov (poleg Arendt izstopajo še prijateljica Mary, časopisna urednica Francis in asistentka Lotte), tudi v kontekstu predhodnih del režiserke von Trotta, ki je na filmskem traku uvekovečila že številne pomembne ženske, med drugimi tudi marksistično in feministično revolucionarko Roso Luxemburg.

Kako so v pripovedi Margerethe von Trotta prikazane ženske in kako moške osebe (najbrž ni nepomembno, da so besni nasprotniki Hannah Arendt v filmu izključno moškega spola)? Kakšno vlogo pri delu in družbenem položaju filozofinje igra njen status židovske ženske? Omembe vreden je tudi podatek, da je večina osrednjih ustvarjalk filma *Hannah Arendt* – poleg režiserke še scenaristka, montažerka, direktorica fotografije, glavna kostumografinja in ena od producentov – ženskega spola, kar je v obziru globalne filmske industrije še danes prava redkost.

Prikaz filozofije, filozofov ter filozofskih razprav na filmskem platnu: politična filozofija – kot tudi humanistika in družboslovna misel v splošnem – v filmu zavzema središčno vlogo, poleg Hannah Arendt pa se za kratek čas na platnu pojavi tudi eksistencialistični filozof Martin Heidegger, s katerim se je Arendt kot osemnajstletna študentka na Univerzi v Heidelbergu zapletla v skrivno, več let trajajočo ljubezensko razmerje.

Kakšen položaj v filmu *Hannah Arendt* zaseda filozofija in kakšno družbeno nalogo v povojnem svetu opravljajo filozofi ter drugi družboslovni misleci? Kako so newyorški intelektualci – prvenstveno seveda Arendt, pa tudi njeni profesorski kolegi, učenci ter univerzitetni šefi – v filmu predstavljeni in prikazani? Ali v vsej dvourni pripovedi sploh kdaj stopimo izven miljeja visoko izobraženih znanstvenikov in filozofov?

POGOVOR O FILMU

Žanr biografskega filma

Film *Hannah Arendt* – že štirinajsti dolgometražec velikanke nemške kinematografije **Margarethe von Trotta** – štejemo v žanr biografske drame, saj se, kot namigne že naslov, avtorica osredotoča zgolj na posamezno, zares obstoječo osebnost s platnic moderne zgodovine. Vendar za razliko od sorodnih filmskih biografij, ki življenjsko pot izbranega protagonista skušajo zajeti v celoti, od rojstva do eventuelne smrti, se režiserka filozofinje Arendt, živeče med leti 1906 in 1975, loteva selektivno in fragmentarno, s tem pa tudi izvirneje ter manj samoumevno.

Režiserka von Trotta, ki je svojo umetniško kariero zgradila prav na prefinjenem upodabljanju močnih in suverenih žensk, v primeru Arendt izpostavi zgolj strogo zamejeno časovno obdobje (četudi je film, lociran na presečišču med Jeruzalemom, New Yorkom in Chicagom, krajevno bistveno bolj razgiban). Gibljemo se skratka v prvi polovici šestdesetih let, natančneje med 11. majem 1960, datumom aretacije Adolfa Eichmanna, in pomladjo leta 1963, ko so pisateljicini članki z dolgo zamudo ugledali luč sveta. Potek von Trotteine biografske pripovedi je v večji meri linearen – od otvoritvenega kadra nacistove ugrabitve leta 60' do zaključnega snidenja med Arendtovo in Kurtom Blumenfeldom tri leta kasneje –, vendar pa von Trotta v razvoj naracije elegantno vključuje tudi prizore iz preteklosti, ki sodobnost

New Yorka v šestdesetih sem ter tja začinijo z romantično vinjeto iz časov pred vojno. S spretnim vpletanjem takoimenovanih **flashback izsekov** – nekajminutnih izletov v osebno preteklost filozofinje – *Hannah Arendt* tako spretno skače med točkami na zgodovinski časovnici, uporaba **avtentične ter času primerne scenografije** pa gledalcu v vsakem trenutku sporoča, kdaj in kje se v danem momentu nahajamo; pohištvo, notranja oprema, pa tudi igralski kostumi in nenazadnje maska ter zunanji videz protagonistke so v predvojni pisarni Martina Heideggra seveda mnogo drugačni kot v prostorih ameriške revije v začetku šestdesetih.

Dodatno mero zgodovinske preciznosti pa *Hannah Arendt* pridobi z uporabo starega **arhivskega gradiva**, natančneje posnetkov s filmske kamere, ki je skrbno dokumentirala dogajanje med Eichmannovim večtedenskim sojenjem v Jeruzalemu. Črnobeli, statični – in na videz dokaj televizijski – kadri z izraelskega sodišča podajajo vtis neposrednosti in dokumentarnosti, pa tudi objektivnosti, obenem pa z igranimi poglavji filma napravijo jasno zarezo, saj gledalcu po pojavu **Eichmannove** arhivske podobe postane jasno, da naenkrat pred sabo nimamo več namišljene fikcijske osebnosti, pač pa pravo zločinsko figuro, nacista, zaslužnega za več milijonov smrti. Čeprav bi podoben arhivski material von Trotta zlahka priskrbela tudi za Hannah Arendt, se režiserka za to potezo ne odloči: nizkoresolucijsko podobo raje prihrani zgolj za Eichmanna (ter sekundo ali dve še za državnega tožilca).

Visoko simbolična pa je obenem von Trotta gesta, da nacista Eichmanna v filmu – razen v omenjenih arhivskih posnetkih – niti ne spoznamo. Eichmanna, z izjemo prvega prizora, v filmu *Hannah Arendt* nihče pravzaprav ne igra, marveč se oficir pojavlja le v obliki arhivskega posnetka, kot da je zlo, ki ga Eichmann uteleša, preveč resnično in akutno za filmsko upodobitev (in kot da je edini primeren igralec za tako nečloveško vlogo kar Eichmann sam). Četudi je človeško zlo lahko banalno in skrajno birokratsko, ni zato še nič manj stvarno, prav ta vtis stvarnosti in zadušljive neposrednosti pa v filmu zagotavlja arhivsko gradivo.

DODATNA LITERATURA

Richard Brody, »*Hannah Arendt* and the Glorification of Thinking,« *The New Yorker*, 31. maj 2013. Dostopno na: <https://www.newyorker.com/culture/richard-brody/hannah-arendt-and-the-glorification-of-thinking>.

J. Hoberman, »*Hannah Arendt*, Guilty Pleasure,« *Tablet Magazine*, 24. maj 2013. Dostopno na: <http://www.tabletmag.com/jewish-arts-and-culture/132849/hannah-arendt-guilty-pleasure>.

Branko Soban, »Strast razmišljanja in banalnost zla,« *Sobotna priloga*, 22. marec 2014. Dostopno na: <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/strast-razmisljanja-in-banalnost-zla.html>.

Pripravil: Nace Zavrl
(Zavod Vizo)